

Škrétův obraz za jeden zlatý

JL 23/5'94

Jak vypadal kostel sv. Václava při městském špitálu?

Pravděpodobně jen málokdo v Českých Budějovicích ví, že dnešní kostel sv. Václava na Pražském předměstí měl v minulosti svého předchůdce, zasvěceného témuž patronovi.

Dávno zbořený kostel sv. Václava stával po pravé straně na konci Krajinské ulice jako součást špitálního objektu, sousedícího s Hradební ulicí. Jeho začátky sahaly do 1. poloviny 14. století, kdy se bohatý sládek Zachariáš rozhodl založit špitál, v němž by několik chudých a zdravotně postižených měšťanů mělo zajištěno stravu a nezbytné zaopatření. K jeho vydržování věnoval všechny majetek, stal se jedním z chovanců a byl v něm pochován. Při špitálu byla hned od začátku zamýšlena kaple. Zachariášův dar však na uskutečnění všech plánů nestačil a stavba uvázla. Dostavbu kaple v kostele umožnil král Jan Lucemburský roku 1331, když ve prospěch špitálu věnoval pastviny v Černíci při cestě k Hluboké a sedm lánů půdy ve vsi Mokrem. S jeho správou byly zpočátku problémy; až roku 1359 král Karel IV. světil provoz péči městské rady. O duchovní péči se starali jeden nebo dva kaplani.

O kostele sv. Václava se přes čtyři a půl století existence ví velmi málo. Ačkoliv byl původně určen pro potřebu špitálních chovanců, sloužil i veřejnosti. Když byl roku 1468 nad Č. Budějovicemi vyhlášen interdikt se zákazem všech církevních úkonů, konaly se přechodně pohřby na hřbitůvku při něm.

V době, kdy při špitálu ne-

působil samostatný kaplan, konaly se bohoslužby v kostele sv. Václava jen příležitostně. Až po roku 1614 uzavřelo město dohodu s nově příšlymi kapucíny o pravidelných mších jednou týdně. Teprve roku 1761 se místní kolej piaristů zavázala ke každodenním mším. O další mše se starali měšťané ve zbožných odkazech. O velkých svátcích, ve výročí Přenesení sv. Václava, o jarmarcích a v dalších stanovených dnech kázal v kostele český kaplan z farního kostela. Zvláště v průběhu 18. století to byla pro české obyvatele značně poněmčeného města vítaná příležitost účastnit se českých bohoslužeb. Jinak museli docházet k sv. Prokopu a sv. Janu Křtiteli na Staré Město.

V rámci reformy císaře Josefa II. byl kostel sv. Václava roku 1786 zrušen. Stejný osud stihl i špitál, jehož objekt byl přeměněn na kasárna. Stojí za zmínku, že v nich přechodně vykonával službu i pozdější vynálezce vodního šroubu Ressler. Po odsvěcení byl kostel prodán barvíři Filipu Wunderlichovi, který jej využíval jako dílnu. Po roce 1830 byl bývalý kostel na spadnutí. Noví majitelé Klavík a Zintl jej dali zbořit a na jeho místě postavili dům, jehož vlastníkem se později stala městská spořitelna. V areálu bývalého špitálu byly byty, školní učebny a také tiskárna A. Pokorného.

O někdejší podobě kostela mohou podat svědectví staré grafické pohledy na město. Byl orientován od západu k východu s hlavním průčelím do Krajinské ulice, v těch místech již bez podloubí. Byl spíše malý a sotva převyšoval domy v sousedství. Měl jednu loď krytou

dřevěným stropem a kněžiště zakončené půlkruhovou apsidou, jejíž půdorys je patrný na plánu města z konce 18. stol. Na severní straně k němu přiléhalo stavení špitálu, jímž se mohlo vcházet jak do lodi, tak i na kostelní kůr. Střecha byla sedlová se sanktusní věžičkou. Kreslíř Fr. B. Werner, který asi roku 1752 pořídil vedutu města od severu, ji jistě záměrně prodloužil víc, než ve skutečnosti byla.

Autor naší kresby kostela sv. Václava z doby před rokem 1786 měnil své stanovisko tak, aby se jednotlivé významné architektury nezakrývaly, a proto je špitální kostel vcelku dobře vidět. Kromě průčelí je patrna také část jižní stěny s velkým oknem. Nad střechou vyčnívá barokní sanktusník s bání a lucernou. V průčelí kostela jsou dvě malá okna, patrně osvětlující kůr. Hlavní vchod není vidět; pokud na něj kreslíř prostě nezapomněl, byl asi nízký. Štít má tvar trojúhelníku a podobu, připomínající štít česko-budějovické solnice. V horní části jsou patrné tři výklenky. Jelikož roku 1718 bylo průčelí kostela renovováno, připadá zvláštní, že by byl zachován jeho renesanční ráz, který by odpovídal stavební úpravě, již si vynutil požár kostela v roce 1542. Vyloučené to však není, přestože i při katastrofálním požáru města v červenci 1641 shořela střecha kostela a uvnitř hlavní oltář. V důsledku silného větru totiž plameny postupovaly velmi rychle a zničily především dřevěné části, kdežto zdvo zůstalo stát. Lze to doložit na příkladu tzv. Neuwertova domu v Hroznové ulici, přes který se požár také přehnal, a přesto se na jeho

fasádě dochovalo bohaté sgrafito z konce 16. století. Stejně tomu mohlo být u kostela sv. Václava.

O vnitřním vybavení kostela máme informace bohatší. Roku 1670 byla pořízena nová výzdoba kostelního interiéru, již umožnil odkaz místního rodáka Matěje Haidera. Hlavní oltář byl v barokním slohu s černě lakovanou architekturou a plastikami zemských patronů sv. Víta, Ludmily, Vojtěcha, Prokopa a P. Marie Budějovické, které později pozlatil místní malíř Karel Bonanella. Městské radě slouží ke cti, že obrazy pro hlavní oltář objednala u již tehdy uznávaného malíře Karla Škréty. Velký představoval Zavraždění sv. Václava a druhý určený do nástavce P. Marii Staroboleslavskou, oba za cenu 150 zl. Původní obraz z hlavního oltáře Korunování P. Marie byl přemístěn na levý postranní oltář. Protější oltář - Narození Páně byl zdoben reliéfy: Přehled o ostatní výzdobě kostela umožňuje soupis inventáře, pořízený v souvislosti se zrušením kostela. Jeho výčet svědčí o tom, že kostel se těšil oblibě i štedrnosti místních měšťanů. Bohoslužebné předměty byly odeslány do Prahy k dalšímu využití jinde, ostatek byl rozprodán ve veřejné dražbě. Obraz se svatováclavským námětem koupil za nepatrnou částku 1 zl. měšťan Osinus. Nízké nabývací ceně odpovídal i vztah nových majitelů k němu - obraz vzal zasvě.

Současně s kostelem sv. Václava byly zrušeny i kapucínský kostel sv. Anny a kaple Úzkostí Páně za katedrálou sv. Mikuláše. Naštěstí mohly být později obnoveny. **Karel PLETZER**